



ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА — одна з базових галузей *паливно-енергетичного комплексу* України. Електроенергія є універсальним видом енергії, яку виробляють шляхом використання енергет. ресурсів на електростанціях різного типу, об'єднаних у відповідні енергет. системи. 1890 у Києві збудовано першу на укр. землях у складі Рос. імперії електростанцію. 1913 потуж. розташ. на цих теренах електростанцій становила 304,3 тис. кВт, річне виробництво електроенергії — 543,4 млн кВт•год. (в Україні 1991 відповідно 52349,7 тис. кВт, 278,7 млрд кВт•год.). Розвиток енергетики в УСРР розпочався після затвердження 1920 **ГОЕЛРО Плану**, яким передбачено об'єднати для паралельної роботи 24 електростанції вугіль. шахт й металург. заводів Донбасу заг. потуж. 67,4 тис. кВт і низку електростанцій Придніпров'я заг. потуж. 22,5 тис. кВт; збудувати 4 ТЕСи заг. потуж. 280 тис. кВт і одну **гідроелектростанцію** на Дніпрі потуж. 230 тис. кВт; для раціонального використання енергоресурсів і надійності енергопостачання споживачів з'єднати гідроелектростанцію лінією електропередачі з енергомережею Донец. басейну. 1926 відновлено та реконструйовано 62 пром. електростанції, розпочала роботу *Штерівська державна районна електростанція* (ДРЕС), на якій вперше в СРСР освоєно спалювання антрацит. штибу (став одним із гол. видів палива для потуж. електростанцій у СРСР); 1932 введено в експлуатацію перші гідроагрегати **Дніпрогесу**. В довоєнні роки споруджено ДРЕС у Києві, Кривому Розі, Харкові та ін. Після приєднання Зх. України до УРСР збільшено потужність Львів. електростанції, розширено електростанції в Дрогобичі, Чернівцях, Тернополі, Рівному. Наприкінці 1940 заг. потуж. електростанцій УРСР становила 2,7 млн кВт (частка ДРЕС — 2,1 млн кВт), виробництво електроенергії — 12,4 млрд кВт•год. (на ДРЕС — 10,1 млрд кВт•год.). Під час 2-ї світової війни більшість електростанцій УРСР виведено з ладу, в повоєн. період — відбудовано, переважно як ТЕСи. 1950 їхня потуж. перевищила довоєнну на 24 % і склала 8,8 млн кВт, виробництво електроенергії — 14,7 млрд кВт•год., що на 18 % вище довоєн. рівня. У 1950-60-х рр. введено в дію енергоблоки потуж. 150, 200, 300 тис. кВт на *Придніпровській тепловій електростанції*, *Добровірівській тепловій електростанції*, *Луганській тепловій електростанції*, *Зміївській тепловій електростанції*, *Бурштинській тепловій електростанції*, *Криворізькій тепловій електростанції* (загалом встановлено 30 енергоблоків сумар. потуж. 6,1 млн кВт). 1968 на *Слов'янській тепловій електростанції* розпочав роботу перший в СРСР енергоблок потуж. 800 тис. кВт. У 1970-х рр. продовжено подальше нарощування обсягів

виробництва електрики шляхом оснащення електростанцій енергоблоками потуж. 300 і 800 тис. кВт, на ТЕС встановлено теплофікац. енергоблоки потуж. 150 і 250 тис. кВт. Характер. особливістю розвитку *теплоенергетики* в наступні роки стала концентрація потужностей, широка автоматизація технол. процесів. Зародження **атомної енергетики** в Україні пов'язано з уведенням у експлуатацію 1977 1-го блоку *Чорнобильської атомної електростанції* (припинила роботу 2000; див. **Катастрофа на Чорнобильській атомній електростанції**). Нині діють **Запорізька атомна електростанція**, **Южно-Українська атомна електростанція**, **Рівненська атомна електростанція**, **Хмельницька атомна електростанція**. Гідроенергет. ресурси України оцінюють приблизно у 45 млрд кВт•год. на рік, з них технічно можливі до використання — 20 млрд кВт•год, економічно доцільні — 17 млрд кВт•год. (див. **Гідроенергетика**). Гідроресурси великих рік практично освоєні приблизно на 70 %. У 2-й пол. 1990-х — на поч. 2000-х рр. здійснено реконструкцію **Дніпровського каскаду ГЕС**. Нарощування енергет. потужностей УРСР у 1970-80-х рр. відбувалося переважно за рахунок введення у дію нових енергоблоків на АЕС, що призвело до згортання розвитку ін. джерел енергії. Лише після аварії на ЧАЕС розпочато актив. пошук шляхів освоєння енергії вітру, сонця та ін. (див. **Вітроенергетика**, **Енергії джерела альтернативні**).

Реалії, які склалися після проголошення політ. і екон. суверенітету України 1991, змусили переглянути осн. проблеми і напрями розвитку енергетики. Порушення госп. зв'язків з державами СНД, знач. спад в економіці, зростаючі темпи інфляції, жорсткий дефіцит палива призвели до зниження щоріч. виробництва електроенергії з 296 млрд кВт•год. у 1990 до 182 млрд кВт•год. у 1996 (частка АЕС — 23,7 %). Влас. палив. ресурсами, переважно вугіллям, теплоенергетика України забезпечена лише на 30 %. Закупівля орган. та ядер. палива за кордоном зумовила зростання вартості електроенергії. Наслідками поглиблення екон. кризи стали погіршення платіж. балансу, зростання зовн. заборгованості, загострення проблеми неплатежів. Зношеність устаткування ТЕС становила бл. 60 %, тепл. мереж — 50 %, електр. мереж — 40 %. До 2000 бл. 40 % осн. обладнання ТЕС відпрацьовало свій ресурс, тому першочерг. завданнями для теплоенергетики є реконструкція діючих ТЕС з метою збільшення потужності, підвищення ефективності, скорочення споживання імпорту палива (встановлення сучас. котлів дає змогу використовувати низькосортне вітчизн. вугілля та відходи вуглезбагачення), зменшення шкідливих викидів в атмосферу. Гол. пріоритети енергет. політики визначає

прийнята ВР України Нац. енергет. програма на період до 2010: використання влас. енергоресурсів, модернізація діючих ТЕС, розвиток нетрадиц. та поновлюв. джерел енергії, енергозбереження. У ній розроблено стратег. напрями інвестування, макроекон. пропорції розвитку паливно-енергет. комплексу та виробництва електроенергії (бл. 50 % — ТЕС, до 40 % — АЕС, 10 % — за рахунок альтернатив. джерел). Енергогенеруючі підприємства України об'єднано в окремі компанії: у складі «Західенерго» — Бурштин. і Добротвір. ТЕС, [Ладизинська тепла електростанція](#); «Дніпроенерго» — [Запорізька тепла електростанція](#), Придніпров. і Криворіз. ТЕС; «Донбасенерго» — [Старобешівська тепла електростанція](#), Слов'ян. ТЕС; «Східенерго» — Зуївська тепла електростанція, Курахівська тепла електростанція, Луган. ТЕС; «Центр-енерго» — Вуглегір. і Зміїв. ТЕС, [Трипільська тепла електростанція](#); «Дністрогідроенерго» — [Дністровська ГЕС](#); «Енергоатом» [Національної атомної енергуючої компанії](#) — Запоріз., Южно-Укр., Рівнен., Хмельн. АЕС; «Дніпроенерго» — [Київська ГЕС](#), [Київська гідроакумулююча електростанція](#), [Канівська ГЕС](#), [Кременчуцька ГЕС](#), [Дніпродзержинська ГЕС](#), [Каховська ГЕС](#), Дніпров. ГЕС-1 і -2 (див. Дніпрогес). 2009 введено в експлуатацію Дністров. гідроакумулюючу електростанцію. Енергогенеруючими підприємствами є також міські й пром. теплоелектроцентралі, блок-станції, 36 малих ГЕС і 8 вітроелектростанцій: [Донузлав.](#), [Сх.-Крим.](#), [Акташ.](#), [Чорномор.](#), [Євпатор.](#), [Аджигіл.](#), [Трускавец.](#) і [Асканійська](#). У 2004 постановою КМ України з метою створення умов для ефектив. функціонування та розвитку електроенергет. комплексу організована «Енергетична компанія України», яка нині контролює 40 % виробництва та 60 % експорту електроенергії. Усі електростанції і енергосистеми України входять до складу об'єднаної енергет. системи, що має зв'язок із енергет. системами РФ, Білорусі, Угорщини, Румунії, Молдови, Словаччини, Польщі. Це дає змогу передавати з одного р-ну в ін. значну кількість електроенергії,

вирівнювати пікові навантаження, рац. використовувати електроенергію. В умовах постій. зростання цін на енергоносії вирішення енергет. проблем буде сприяти стабілізації екон. становища України і створенню умов для виведення економіки із кризи. Проблеми Е. досліджують фахівці Держ. проектно-вишукув. та н.-д. інституту «Укренергомережпроект» (Харків), Проектно-вишукув. та конструктор.-технол. НДІ «Укрсіль-енергопроект», Інститутів електродинаміки, проблем енергозбереження (усі — Київ), проблем машинобудування (Харків) НАНУ, екон.-екол. обґрунтування безпеки функціонування систем електроенергії — Ради по вивченню продуктив. сил України НАНУ (Київ). Знач. внесок у розвиток Е. зробили В. Бар'яхтар, [Ф. Гриневич](#), [Г. Денисенко](#), [А. Долінський](#), [О. Кремньов](#), [О. Мілях](#), [А. Підгорний](#), [Г. Пухов](#), [Б. Стогній](#), [Г. Щастливий](#), [В. Толубинський](#), [В. Тонкаль](#), [В. Хрущов](#), [І. Чиженко](#), [І. Швець](#), [А. Шидловський](#), [Л. Шубенко-Шубін](#) та ін. [Електротехнічна промисловість](#) й [енергетичне машинобудування](#) України виробляють практично всі осн. види електротех. і енергет. обладнання, наявна наук.-вироб. база дозволяє на високому рівні вирішувати питання конструювання, проектування, будівництва та експлуатації електроенергет. систем.

Рекомендована література

1. Жимерін Д. Г. История электрификации СССР. Москва, 1962;
2. Прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил України на 1991–1995 роки. К., 1991;
3. Ковалко М. П., Денисюк С. П. Енергозбереження – пріоритетний напрямок державної політики України. К., 1998;
4. Шидловський А. Проблеми розвитку енергетики // Вісн. НАНУ. 2001. № 3;
5. Концепція функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України. К., 2004.

[Р. Р. Павловський](#)

Бібліографічний опис:

Електроенергетика / Р. Р. Павловський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-17739>. — Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).